

נפלאות הרמב"ם

שנה ב' | גליון מ"ד
פר' לך לך
תשפ"ב

יו"ל ע"י
מכון לימוד
להחדרת הרמב"ם

בגליון:

חילוקי רבינו
בו יבוארו מקומות בו רבינו מפרש דעתו הק' דלא כשיטת רש"י

אוצרות רבינו
פנינים יקרים, אוצרות מחודשים מבראו של רבינו

מעשה חשב"ב
עיונים וביאורים במשנתו של רבינו

ת"ח מחדדין
זה את זה מו"מ בדברי רבינו

אוצרות רבינו

ויאמר ה' אל אפרים לך לך מארצך וממולדתך ומפאת אביך וכו' (י"א)

מדוע צוה ה' לאברהם לילך מארצו וממולדתו ומבית אביו?

והנה זאת הפרשה לא בארה כל הענין כי מה טעם שיאמר לו הקב"ה עזוב ארצך ואיטיבה עמך טובה שלא היתה כמוהו בעולם מבלי שיקדים שהיה אברהם עובד אלהים או צדיק תמים או שיאמר טעם לעזיבת הארץ שהיה בהליכתו אל ארץ אחרת קרבת אלהים ומנהג הכתוב לאמר התהלך לפני ותשמע בקולי ואיטיבה עמך כאשר בדוד ובשלמה וכענין התורה כולה אם בחוקותי תלכו (ויקרא כו ג) אם שמע תשמע בקולי ה' אלהיך (דברים כח א) וביצחק אמר בעבור אברהם עבדי (להלן כו כד) אבל להבטיחו בעבור יציאת הארץ אין בו טעם אבל הטעם מפני שעשו אנשי אור כשדים עמו רעות רבות על אמונתו בהקב"ה והוא ברח מהם ללכת ארצה כנען ונתעכב בחרן אמר לו לעזוב גם אלו ולעשות כאשר חשב מתחלה שתהיה עבודתו לו וקריאת בני האדם לשם ה' בארץ הנבחרת ושם יגדל שמו ויתברכו בו הגוים ההם לא כאשר עשו עמו באור כשדים שהיו מבויין ומקללים אותו ושמו אותו בכור או בכבשן האש ואמר לו שיברך מברכיו ואם יחיד מקללו יואר וזה טעם הפרשה

מדוע לא נאמר בפ' הטעם לדברי ה'?

אבל התורה לא תרצה להאריך בדעות עובדי עבודה זרה ולפרש הענין שהיה בינו ובין הכשדים באמונה כאשר קצרה בענין דור אנוש וסברתם בעבודה זרה שחדשו

ויעבר אפרים ארצו וכו' (י"ב)

'מעשי אבות סימן לבנים'

אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב והוא ענין גדול הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה ואמרו (תנחומא ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים ולכן יארכו הכתובים בספור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת וכולם באים ללמד על העתיד כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו ודע כי כל גזירת עיריין כאשר תצא מכה גזירה אל פועל דמיון תהיה הגזירה מתקיימת על כל פנים ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות כמאמר

לכל עיני המכון הערות והארות ניתן לפנות למייל או לטל:
h0548402450@gmail.com

054-8402450

כל הזכויות שמורות ©

חילוקי רבינו

ויאמר ה' אל אפרים לך לך מארצך וממולדתך ומפאת אביך אל הארץ אשר ארצך. (י"א)

מדוע נאמר 'לך לך'?

רש"י	רבינו
לך לך להנאתך ולטובתך ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים ועוד שאודיע טבעך בעולם [דורש תיבת לך להנאתך ולטובתך]	ואין צורך [לדרוש תיבת 'לך'] כי משפט הלשון כן [לומר בהליכה 'לך'] הגשם חלף הלך לו [שיר השירים ב יא] אלכה לי אל הגדולים [ירמיהו ה ה] קומו ועברו לכם את נחל זרד [דברים ב יג] ורובם ככה [אינו דורש תיבת 'לך' להנאתך ולטובתך]

רבינו מבאר אימתי דרושים תיבת 'לך'?

רבותינו [יומא ג:] עשו מדרש במה שאמר הכתוב [דברים י א] ועשית לך ארון עץ ועשה לך שתי חצוצרות כסף [במדבר י ב] בעבור שאין המלאכה שלו והיה ראוי שיאמר כמו שאמר במשכן ואת המשכן תעשה [שמות כו א] [כשהציווי הוא לא בעבורו כגון בעשיית המשכן שמשם לא נצטווה לעשותו ידרשו תיבת 'לך'].

רבינו מביא דרשת חז"ל

כך אמרו בבראשית רבה (ל"ט ה) לך לך אחת מארם נהרים ואחת מארם נחור [רבינו לשיטתו בהמשך]

היכן דיבר ה' עם אברהם? מהו ארצו ומולדתו?

רש"י	רבינו
מארצך והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד לחרן אלא כך אמר לו התרחק עוד משם וצא מבית אביך [דיבור ה' אל אברהם היה בחרן] [רש"י להלן (כד ז)]	אבל העיקר כבר ידעת אותו ממה שכתבנו בסדר שלפני זה [יא כח] כי חרן היא ארצו ושם מולדתו והיא ארץ אבותיו מעולם ושם נצטוו לעזוב אותם וכך אמרו בבראשית רבה (ל"ט ה) לך לך אחת מארם נהרים ואחת מארם נחור [דיבור ה' אל אברהם היה בחרן וחרן הוא ארצו וארץ מולדתו]

מבית אבי מחרן ומארץ מולדתי מאור כשדים [מארצך - אור כשדים, ממולדתך - אור כשדים, מבית אביך - חרן].

אבע"ז

רבי אברהם פירש וכבר אמר השם אל אברהם לך לך מארצך כי הדבור הזה היה בעודנו באור כשדים ושם צוהו לעזוב ארצו ומולדתו ובית אביו אשר שם [דיבור ה' עם אברהם היה באור כשדים, ארצך ומולדתך ובית אביך הם אור כשדים].

אבע"ז מדברו אליעזר [להלן כד ז]

אל ארצי חרן ומולדתי אור כשדים

רבינו מקשה על אבע"ז

- אינו נכון כי אם היה כן היה אברהם עיקר הנסיעה מבית אביו במצות האלהים ותרם אביו ברצון נפשו הלך עמו והכתוב אמר [לעיל יא לא] ויקח תרח את אברהם בנו יורה כי אברהם אחרי אביו ובעצתו יצא מאור כשדים ללכת ארצה כנען
- עוד כי הכתוב שאמר [יהושע כד ג] 'ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען' היה ראוי שיאמר 'ואקח את אביכם את אברהם מאור כשדים ואולך אותו בכל ארץ כנען' כי משם לוקח ושם נצטוו בזה
- עוד יקשה עליהם כי אברהם בצוותו את אליעזר לקחת אשה לבנו אמר לו כי אל ארצי ואל מולדתי תלך [להלן כד ז] והוא הלך אל ארם נהרים אל עיר נחור [להלן כד ז] אם כן היא ארצו ומולדתו ושם נאמר [בדברי אליעזר] [בפסוק לח] 'אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי' כי שם [חרן] בית אביו ומשפחתו שהיא מולדתו לא כאשר השתבש רבי אברהם לומר אל ארצי חרן ומולדתי אור כשדים והנה הוא האומר כאן כי באור כשדים נאמר לו לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך והנה לו ארצות רבות [ודברי אבע"ז להלן סותרים דבריו כאן].

ואת למודעי כי העיקר להגות בתורת רבינו הק' בלשונו הטהור והזהב ובכל דברי תורתו הק', אך להקל על המתקרים לקודש באנו להכניסם אל תחת כנפי השכינה תורתו של רבינו. והשתדלנו להיצמד ללשונו של רבינו הק' ורק במקום שהוצרכנו לקצר או לבאר הוספנו או הורדנו כמה מילים להבנת הדבר לאנשים פשוטים כמונו עד שנזכה כולנו להגות בפנים בתורתו הק'. ואך לומר הוא לפרט שאם שגיגו בהבנת דברי קדשו הטעות וחוסר ההבנה היא בנו. מתוך הקדמתו של רבינו לפני 'עזת דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתובת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות, הקוראים בסדרים בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים וליודעים חן. ואל חנוך יחוננו ויברכנו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, עכ"ל.

מדוע הוצרך להזכיר 'ארצך ומולדתך ובית אביך'?

ירמיהו שצוה לברוך והיה ככלותך לקרוא את דברי הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל וגו' (ירמיה נא סג טו) ולפיכך החזיק הקב"ה את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בורעו והבן זה ואני מתחיל לפרש הענינים בפרט בפסוקים בעזרת השם.

מעשי אבות	סימן לבנים
ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם	בניו יכבשו המקום ההוא תחילה קודם היותם זוכים בו
והכנעני או בארץ	קדם היות עון יושב הארץ שלם להגלות משם
ויסע אברהם הלך ונסוע הנגבה	לדרומה של ארץ ישראל והוא בחלק בני יהודה שנטלו בדרומה של ארץ ישראל וכן העתיד לבוא בבניו שנאמר (שופטים א ב) 'יהודה יעלה בתחילה'
ויהי רעב בארץ. הנה אברהם ירד למצרים מפני הרעב לגור שם להחיות נפשו בימי הבצורת	ורמו אליו כי בניו ירדו מצרים מפני הרעב לגור שם בארץ
והמצרים ירדו עשקו אותם חנם לקחת את אשתו	והמצרים ירדו להם ויקחו מהם הנשים כאשר אמר (שמות א כב) וכל הבת תחיון
והקב"ה נקם בנגעים גדולים	והקב"ה ינקום נקמתם בנגעים גדולים
והוציאו במקנה בכסף ובוהב	עד שיוציאם בכסף וזהב וצאן ובקר מקנה כבד מאד
וגם צוה עליו פרעה לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא יהיה בבנים	והחזיקו בהם לשלחם מן הארץ לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא יהיה בבנים

וַיַּעֲבֹד מִשָּׁם הָהָרָה וְכִי יִנָּק שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה
וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' (יב ט)
פ"י ויקרא בשם ה'

אונקלוס
 וצלי בשמא דהי;
 פירש אונקלוס שהתפלל שם כמו קראתי שמך ה' מבור תחתיות (איכה ג ג)

רבינו
 הנכון שהיה קורא בקול גדול שם לפני המזבח את שם ה' מודיע אותו ואלהותו לבני אדם כי באור כשדים היה מלמדם ולא אבו שמוע ועתה כשבא בארץ הזאת שהובטח בה 'ואברכה מברכך' היה למוד ללמד ולפרסם האלהות וכך אמרו בבראשית רבה (ל"ט טו) מלמד שהקריא שמו של הקב"ה בפי כל בריה.

גם יצחק היה מלמד שם ה' בעולם
 וכן אמר הכתוב (להלן כו כד) ביצחק כאשר הלך אל נחל גרר והובטח אל תירא כי אתך אנכי שבנה מזבח ויקרא בשם ה' כי בא במקום חדש אשר לא שמעו את שמעו ולא ראו את כבודו והגיד כבודו בגוים ההם

מדוע יעקב לא לימד שם ה' בעולם
 ולא נאמר ביעקב כן מפני שהוליד בנים רבים כלם עובדי ה' והיתה לו קהלה גדולה נקראת 'עדת ישראל' ונתפרסמה האמונה בהם ונודעה לכל עם וגם כי מימי אבותיו נתפרסמה בכל ארץ כנען.

אמרי נא אחתי אבי למען יטיב לי מעה ויברך (יב טז)
האם אברהם עשה נכון באומרו לשרה לומר 'אחותי את'?

ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה שהביא אשתו הצדקת במכשול עון מפני פחדו פן יהרגוהו והיה לו לבטוח בשם שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו כי יש באלהים כח לעזור ולהציל

רע"י
רבינו
 [היות שהם מקומות שונים הוצרך לפרט כל האדם לעזוב ארצו אשר הוא יושב בה ושם אוהביו ורעיו וכל שכן כשהוא ארץ מולדתו ששם גולד וכל שכן כשיש שם כל בית אביו ולכן הוצרך לומר לו שיעזוב הכל לאהבתו של הקב"ה.]

האם אברהם ידע להיכן ה' מצווה לילך?

רע"י
רבינו
 א. 'אל הארץ אשר אראך' היה נודד והולך מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר עד שבא אל ארץ כנען ואמר לו לודעך אתן את הארץ הזאת או נתקיים 'אל הארץ אשר אראך' ואז נתעכב וישב בה ומה שאמר ויצאו ללכת ארצה כנען לא להתישב בה כי עדיין לא ידע כי על הארץ היא נצטוה אלא שאחו צדיק דרכו דרך ארץ כנען כי כן היה בדעתו ובדעת אביו גם מתחלה בצאתם מאור כשדים ומפני זה אמר ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי (להלן כ יג) כי היה תועה כשה אובד [לא גילה לו ה' והיה נודד עד שבא לארץ כנען שהתכון לפני ציווי ה' לילך לשם]
 ב. יתכן לומר כי אברהם מבראשונה ידע כי ארץ כנען היא נחלת ה' ובה יתן ה' חלקו והאמין כי 'אל הארץ אשר אראך' ירמוז לו על ארץ כנען או על כולה האל ושם פניו אל כלל ארץ כנען כי שם הארץ אשר יראנו באמת [אברהם האמין שכנען הוא המקום ששם ציווהו ה' לילך].

וְהָיָה בְּרַכְּתָהּ וְכִי יִבְרַכְתָּהּ כָּךְ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה (יב טז א)

ביאור הברכות האלו

רע"י	רבינו
והיה ברכה	אתה תהיה הברכה אשר יתברכו בך לאמר ברכתי את אדם ואת נח ואותך ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ
ונברכו בך	יש אגדות רבות וזהו פשוטו אדם אומר לבנו תהא כאברהם וכן כל ונברכו בך שבמקרא וזה מוכיח (להלן מח כ) בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה

וַיַּעֲבֹד אֲבָרָם אֶרֶץ אֵלֹן מִקֹּדֶם עַד אֵלֹן מִוְרָה וְהַפְּנֵעֵי אֵץ אֶרֶץ (יב יז)

מדוע הגיע לשכם?

רע"י
רבינו
 א. עד מקום שכם להתפלל על בני יעקב כשיבאו להלחם בשכם אלון מורה הוא שכם [י"ל ברש"י שעדיין לא נקרא שכם]
 ב. הראהו הר גריזים והר עיבל ששם קבלו ישראל שבועת התורה.
 בו וקודם היות עון יושב הארץ שלם להגלותם משם ולכן אמר והכנעני אז בארץ [שיכנסו תחילה למקום זה].

מה ילפינו מ'והכנעני אז בארץ'?

רע"י
רבינו
 א. נרמז לו מזה כי בניו יכבשו המקום ההוא תחלה קודם היותם זוכים בו וקודם היות עון יושב הארץ שלם להגלותם משם ולכן אמר והכנעני אז בארץ וכאשר נתן לו הקב"ה הארץ במאמר אז נסע משם ונטע אהל בין בית אל ובין העי כי הוא המקום אשר כבש יהושע בתחלה [ענין מעשי אבות סימן לבנים וכנ"ל].
 ב. יתכן שהזכיר הכתוב והכנעני אז בארץ להורות על ענין הפרשה לומר כי אברהם בא בארץ כנען ולא הראהו השם הארץ אשר יעדו ועבר עד מקום שכם והכנעני הגוי המר והנמנהר אז בארץ ואברהם ירא ממנו ולכן לא בנה מזבח לה' ובבואו במקום שכם באלון מורה נראה אליו השם ונתן לו הארץ וסרה יראתו כי כבר הובטח בארץ אשר אראך ואז בנה מזבח לה' לעבדו בפרהסיא [רבינו לשיטתו לעיל שאברהם מעצמו בא לארץ כנען].

וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעֶךָ אֵת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיֵּן אִם מִזְבֵּחַ לַה' הִנְרָאָה אֵלָיו (יב ט)

מדוע בנה אברהם מזבח לה'?

רבינו

רש"י: ויבן שם מזבח על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל. א. והכנעני הגוי המר והנמהר אז בארץ ואברם ירא ממנו ולכן לא בנה מזבח לה' ובבואו במקום שכם באלון מורה נראה אליו השם ונתן לו הארץ וסרה יראתו כי כבר הובטח בארץ אשר אראך ואז בנה מזבח לה' לעבדו בפרהסיא [מטרת אברהם בבואו לארץ כנען הוא כדי לעבוד את ה' בפרהסיא ואחרי שה' נראה אליו בנה מזבח לך]. ב. טעם לה' הנראה אליו כי הודה לשם הנכבד וזבח לו זבח תודה על שנראה אליו כי עד הנה לא נראה אליו השם ולא נתודע אליו במראה ולא במחזה אבל נאמר לו 'לך לך מארצך' בחלום הלילה או ברוח הקדש ג. יתכן שירמוז 'הנראה אליו' על סוד הקרבן והמשכיל יבין.

וְהִי פֶאֶטֶר הַקְּרִיבָה לְבֹאֵי מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל טָרֵי אֶשְׁתּוֹ הֲיֵנָה נָא יֹדְעֹתַי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּ מְרָאָה אִתִּי (יב יא)

ביאור 'הנה נא ידעתי'

רבינו

רש"י: א. הנה נא ידעתי מדרש אגדה עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם ועכשיו על ידי מעשה הכיר בה. ב. דבר אחר מנהג העולם שעל ידי טורח הדרך אדם מתבזה וזאת עמדה ביפיה. ג. פשוטו של מקרא הנה נא הגיע השעה שיש לדאוג על יפוך ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את ועכשיו אנו באים בין אנשים שחורים ומכוערים אחיהם של כושים ולא הרגלו באשה יפה ודומה לו (יב ט).

מדוע אמר אברהם עתה לשרה 'אמרי נא אחותי את'?

רבינו

רש"י: ג' טעמים הנ"ל רבינו מקשה על רש"י לא ידעתי למה פחד ממנה עתה יותר מקודם לכן ואם נאמר שהיו המצרים שחורים ומכוערים כדברי רש"י הנה גם לאבימלך מלך פלשתים אמר כן גם הוא גם יצחק שהיה דר בארץ ההיא במצות ה' רבינו מיישב דברי רש"י אולי היו הכנענים בדור ההוא שטופים בעבודה זרה וגדורים מן העריות יותר מאנשי מצרים והפלשתים רבינו דוחה התנ"י איננו נכון

האם אברהם עשה כהוגן ביציאתו מן הארץ?

גם יציאתו מן הארץ שנצטווה עליה בתחילה מפני הרעב עון אשר חטא כי האלהים ברעב יפדנו ממות ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה במקום המשפט שמה הרשע והחטא.

האם שרה אמרה שהיא אחותו של אברהם?

ויראה מפשט הכתובים כי שרה לא קבלה עליה לאמר כן אבל המצרים היו רעים וחסאים מאד וכאשר ראו אותה ויהללו אותה אל פרעה לוקחה אל ביתו ולא שאלו בהם כלל אם אשתו היא או אם אחותו היא והיא שתקה ולא הגידה כי אשתו ואברהם ספר מעצמו כי אחותו היא ולכך הטיבו לו בעבורה וזהו שאמר הכתוב מה זאת עשית לי למה לא הגדת לי כי אשתך היא (להלן פסוק יח) האשים אותו כי בראותו שיקחו אותה היה לו להגיד לפרעה כי אשתו היא וחזר והאשים אותו על אמרו אחרי כן לשרים ולבית פרעה כי אחותו היא ולא האשים את האשה כלל כי אין ראוי שתכחשי היא את בעלה והראוי לה שתשתוק.

אִמְרֵי נָא אֲחֹתִי אֶת לְמַעַן יִטַּב לִי בְעֵבֹרְךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְגִלְלֶךָ (יב יא)

פ"י למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך

רבינו

למען ייטב לי בעבורך יתנו לי מתנות [ב'] דברים, א' ייטב לי בעבורך יתנו לי מתנות, ב' וחיתה נפשי בגללך שלא יהרגונו. א. אמר למען יטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך כל ימי היותנו גרים בארץ הזאת עד עבור הרעב כי אברהם מפני הרעב בא לגור בארץ וכעבור הרעב ישוב לארץ אשר נצטווה עליה ונתנה השם לו ולזרעו והיה חושב שיחיו נפשם ברעב ויבא להם ריוח והצלה מאת האלהים לשוב. ב. יתכן להם לברוח לארץ כנען בהתיאשם ממנה

מעשה חשב

פרשת לך לך

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְבוֹלְדֵי הַיָּם וּבְמִית אֲבִיךָ אֶלֶּהָ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶךָ: (יב א)

מעשה חשב

רמב"ן

1 יש לדייק בלשון רבינו במש"כ, 'שאחו הצדיק 'דרכו' דרך ארץ כנען, למה נקרא ארץ כנען 'דרכו'. ואפשר לומר בהקדם מה שהביא רבינו (פרשת בא) דברי רש"י לפרש הכתוב (שם יב מ) 'ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה', שהנה ברש"י (שם ד"ה שלשים שנה וגו') הקשה שהרי לכאורה פסוק זו סותר למה שנאמר בברית בין הבתרים לאברהם אבינו (בראשית טו יג), 'ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה'. וכתב לפרש דמשנולד יצחק מתחיל הארבע מאות שנה, דמשהיה לו זרע לאברהם נתקיים 'כי גר יהי זרעך', ומש"כ 'שלשים וארבע מאות שנה', שלשים שנה היתרות, היה משנגזרה גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק, וכדמבאר רבינו (שם) בארוכה, שאברהם אבינו היה בן שבעים שנה במעמד ברית בין הבתרים, ואז היה בארץ ישראל, ואח"כ חזר לחזן והתעכב שם חמש שנים, שנאמר (יב ד) 'ואברם בן חמש ושבעים שנה בצאתו מחזן', וכשנולד יצחק היה בן מאה שנה. ולפי"ז מדויק לשון רבינו מש"כ אלא שאחו הצדיק 'דרכו' דרך ארץ כנען, ש'דרכו', מלשון הכתוב 'אשר דרך בה'. וכוונתו לומר שעכשיו כשיצא מבית אביו לארץ כנען, הלך 'בדרכו' - שדרך בה [שהלך] כבר לפני חמש שנים, במעמד ברית בין הבתרים שהיה בארץ כנען, הלך עכשיו עוה"פ.

2 כוונת רבינו באמרו 'ויתכן לומר', לפי מה שפירש רבינו שם ע"ד הפשט, שהברית בין הבתרים היה אחרי האמור (שם יב ד) 'ואברם בן חמש שנים ושבעים שנים בצאתו מחזן', והשלושים שנה היתרות, נשלם אחר הארבע מאות שנה במצרים, עיי"ש. ולפי"ז לא היה אברהם אבינו בארץ ישראל לפני כן. והלך עכשיו לראשונה בארץ ישראל. ולכאורה מהיכן ידע אברהם אבינו שצריך ללכת לארץ כנען, אפשר לומר דהרי אמרו חז"ל שאברהם אבינו קיים כל התורה אפילו מצות עירובי תבשילין, ולכן ידע אברהם אבינו שמקום המקדש בארץ ישראל, ולכן הבין שכונת 'אל הארץ אשר אראך', היינו באר"י. רק לא ידע בדיוק באיזה עיר ומקום בארץ ישראל. העולה מן האימורין, דפירוש הראשון של רבינו היינו לפי חז"ל שהיה אברהם אבינו באר"י קודם לכן. ולכן כתב שאחו הצדק את 'דרכו' על הארץ. והיתכן לומר, היינו לפי הדרך הפשט שלא היה אברהם אבינו מקודם באר"י. רק מזה שלמד תורה הבין שהכוונה אל ארץ ישראל.

וַיְהִי רַעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצִּירְיָמָה לְגֹזֵר שָׁם כִּי-כִבְדַּר הָרַעַב בְּאֶרֶץ: (יב י')

רמב"ן

מעשה חטא

1 הנה נסיון הלזו הוא אחד מעשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו בהם. ונחלקו רש"י ורבינו מה היה הנסיון. ושורש המחלוקת הוא דבוקא מצינו ב' ענינים. א. 'ויהי רעב בארץ'. ב. 'וירד אברם מצרימה לגור שם'. ומעתה יש לחקור מה היה הנסיון. עצם הרעב שלא יהרהר אחר מדותיו, או הירידה למצרים.

והנה ברש"י (ד"ה רעב בארץ) כתב "באותה הארץ לבדה, לנסותו אם יהרהר אחר דבריו של הקב"ה שאמר לו ללכת אל ארץ כנען. ועכשיו משיאו לצאת ממנה", ומשמע מדברי רש"י דהנסיון היה אם יתרעם שהוצרך לירד למצרים.

אבל מדברי רבינו אינו משמע כן, אלא שהנסיון היה 'ויהי רעב בארץ'. דהרי כתב רבינו כי יציאתו מן הארץ מפני הרעב 'עון אשר חטא'. משמע שהיה לו רק עון בזה, אבל לא שהיתה עיקר הנסיון שנתנסה בו אברהם אבינו. אלא הנסיון היה 'ויהי רעב בארץ', ואברהם אבינו עמד בנסיון זה בזה שלא התרעם על הרעב שהביא הקב"ה כאשר בא לארץ ישראל. ומ"מ הירידה למצרים היה חטא בשגגה. מפני שהקב"ה לא ציווה עליו לירד למצרים. וע"כ היה לו לבטוח על הקב"ה ולא לירד למצרים.

ולפי"ז אפשר ליישב מה שהקשה הר"ן על דברי רבינו וז"ל "וכן מה שכתב [הרמב"ן] שחטא בצאתו מן הארץ מפני הרעב, אינו נכון אצלי, כי כבר נמנה זה מכלל הנסיונות, וידוע כי השי"ת צדיק יבחן. ומי שעמד בנסיונו לבד, ואיך ינסה אברהם אבינו בזה להכשילו חלילה".

אכן לפי הנתבאר בדברינו שיטת רבינו, שהנסיון הוא עצם הרעב, לא קשה קושיית הר"ן, שהרי אברהם אבינו עמד בנסיון זה לסבול הרעב ולא התרעם על זה. ונמצא דשפיר עמד בנסיון. ומה שירד למצרים אינו חלק מהנסיון כלל רק חטא אשר חטא.

ושבו ראיתי שכן כתב רבינו בהדיא בדרשת תורת ה' תמימה וז"ל "והנסיון השלישי, ויהי רעב. שהוצרך עוד לצאת ממקום מושבו, וסבל היוקר והרעב קודם צאתו". ומבואר בדבריו כי הנסיון היה הרעב.

2 פירושו, שעצם הגלות נגזר בברית בין הבתרים כמו שנאמר 'ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה', אבל הגזירה לא היתה שהשעבוד יהיה במצרים, רק מכיון שירד אברהם אבינו למצרים, נגזר שהגלות יהיה במצרים.

ואולי י"ל הטעם לפי מש"כ רבינו לקמן (פרק יב פסוק ו עה"כ ויעבר אברם בארץ), שכל מה שנוכר בפרשיות בענין אברהם יצחק ויעקב, היה פועל דמיוני בכל העתיד להעשות בורעם. וזהו מ"ש חז"ל בקצרה 'מעשה אבות סימן לבנים'. ולפי"ז א"ש שעל ידי שירד אברהם אבינו למצרים עשה פועל דמיוני, לבניו שירדו למצרים, ויזכו להגאל משם.

ויהי רעב בארץ... ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה, שהביא אשתו האדקה במכשול עון, מפני פחדו פן יכהנוהו, והיה לו לנטח באלקויו שילול אחרו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש כח בחלקים לעזר ולהציל. גם יואתו מן הארץ שנטוה עליה מתחלה, מפני הרעב, עון אשר חטא, כי האלקים ברעב יפדנו ממות¹, ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה² במקום המשפט שמה החטא.

פרשת נח

וַיֹּכַד נֹחַ שְׁלֵשָׁה בָנָיו אֶת-יָשָׁם אֶת-יָפֶת וְאֶת-יָמֶת: (ו י')

רמב"ן

מעשה חטא

1 יפת' היה גדול שבהם, כנאמר בכתוב (להלן י כא) 'יפת הגדול', ונחלקו רש"י והרמב"ן מי היה הקטן שבהם, דעת רש"י שישם' היה הקטן שבהם, אמנם דעת רבינו שישם', היה הקטן שבהם.

והנה בסוף הפרשה נמנו תולדות בני נח. ונכתב בני יפת תחילה. ואח"כ בני חם, והאחרון נמנה בני שם. והנה בשלמא לרש"י נמנה לפי הסדר. יפת חם, ושם. אמנם לדעת רבינו צ"ב למה נמנה בני שם בסוף.

ואפ"ל לפי מש"כ רש"י (בריש פ' וישב) "שאחר שכתב ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש האיך נתיישבו וכו', פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה, וכו', לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם".

ולפי"ז אפשר לומר שלכן מנה את שם לבסוף, משום שעתיד אברהם לצאת ממנו, ורצה להאריך באברהם אבינו שנולד ממנו [משם']. לכן כתב קודם בקצרה בני חם', והאחרון בני שם, והאריך באברהם אבינו שיצא ממנו.

את שם את חס ואת יפת. הנאכה אלי, כי יפת הוא הגדול, שנאמר (להלן י כח) אחי יפת הגדול. וכן ימנע כחולותם בני יפת תחילה (שם ט). וחס הוא הקטן ככולס¹, כאשר אמר (שם ט כד) וידע את אשר עשה לו בנו הקטן, וכו'.

ת"ח מחדדין זה את זה

הרה"ג א.מ. מרקסון שליט"א

האם החיות אכלו בשאר מתחילת בריאתם?

הרמב"ן בפרשת נח (ט, ה) כתב - וסוד הענין, כי בעת היצירה נתן לאדם את כל עשב זורע וזרע ואת כל העץ אשר בו פרי עץ לאכלה, ונתן לחיה את כל ירק עשב לאכלה, ואמר הכתוב (לעיל א ל) ויהי כן, כי הוא טבע ומנהגם ועתה כאשר אמר באדם שישחוט הבעלי החיים והושם בטבע או במנהג שיהיו בעלי החיים זה לזה לאכלה, הוצרך לצוות שיהיו שאר בעלי החיים לבני אדם טרף לשיניהם, והם ייראו מהם ולא יטרפו בהם ואמר ואך את דמכם לנפשותיכם, לרמוז כי לא ידרוש דם חיה מיד חברתה, אם כן נשאר בהם לטרוף זו את זו.

משמע מדבריו כי מתחילת טבעם היו אמורים להתקיים מאכילת עשבים בלבד.

וכן כתב בפ' בחוקתי (כו, ה) עה"פ והשבתי חיה רעה מן הארץ

והנה בבריאתו של עולם נאמר בחיות שנתן להם העשב לאכלה דכתיב (בראשית א ל) ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש חיה את כל ירק עשב לאכלה, ואמר הכתוב 'ויהי כן', כי הוא טבע אשר הושם בהם לעד, ואחר כך למדו הטרף פני החטא הממית כאשר פירשתי וכשהותר שחיות בעלי החיים לבני נח אחרי המבול והזהיר על האדם (שם ט ה) ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וגו' את נפש האדם, ולא נפש חיה מיד חיה חברתה, נשאו על מנהגם לטרוף ובהיות ארץ ישראל על השלמות, תשבת רעת מנהגם ויעמדו על הטבע הראשון אשר הושם בהם בעת יצירתם, וכבר הזכרתי מזה בסדר תולדות נח (בראשית טו). עכ"ל.

והנה בפרשת בראשית כתב (א, כד) בהמה הם המינים האוכלים עשב, בין ישובי בין מדברי.

וחיות ארץ - אוכלי הבשר יקרא חיות, וכלם יטרפו.

משמע מדבריו שחיה בטבעה אוכלת בשר וטרפת.

בס' אמת ליעקב ועוד הקשו דיש לתמוה מגמרא מפורשת בסנהדרין (ק"ח ע"ב) האי זקיתא [שם בריה] לא הוה ידע אבא מה אכלה, יומא חד הוה יתיב וקאי פאלי [מחתך] רמונא, נפל תולעתא מיניה אכלה, מיכן ואילך הוה גביל לה חיזורא, כי מיתלע אכלה. הרי מפורש שמאל הזקיתא היה תולעים, וכן להלן שם איתא אריא אישתא זנתיה, ופירש"י וז"ל חמה אחזתו וזנהו ולא היה חושש לדרוס משאר בהמות עכ"ל. ולפי דברי הרמב"ן תמוה דלמה ליה לארי לדרוס, הרי כל מאכלם לא היה אלא ירק, ואולי יש לומר בדעתו שכבר מתחילת המבול נשתנו הטבעיים וצ"ע.